

De la normalització a la sostenibilitat: els límits de la planificació de l'estatus

From normalization to sustainability: the limits to planning status

Isidor MARÍ

Universitat Oberta de Catalunya
Institut d'Estudis Catalans

RESUM

La intervenció dels poders públics sobre l'estatus de la llengua catalana des de la transició política no ha estat estrictament objecte de planificació, i es caracteritza pel desinterès o l'adversitat dels poders estatals i supraestatals, per la diversitat dels espais polítics subestatals i per la discontinuïtat de les actuacions. Fins al final dels anys vuitanta hi predomina un enfocament de normalització lingüística, centrat en la creació d'un marc jurídic i institucional que permetés invertir el procés de substitució lingüística. La necessitat d'una planificació lingüística general es va evidenciar en el pas dels anys vuitanta als noranta, però des del final d'aquesta dècada la idea central ha estat la de *política lingüística*. Més recentment, els canvis induïts pel procés de mundialització han portat a una perspectiva de sostenibilitat lingüística, que guanya terreny als inicis del segle XXI. El treball analitza a grans trets les etapes i els marcs en què s'han produït aquestes intervencions públiques sobre l'estatus del català.

PARAULES CLAU: planificació lingüística, planificació de l'estatus, normalització lingüística, política lingüística, sostenibilitat lingüística.

ABSTRACT

The authorities' involvement in the status of the Catalan language after the democratic transition period was not, strictly speaking, the object of planning and it is characterised by disinterest or hostility on behalf of the State and the supra-state, by the diversity of the political sub-state spaces and by the discontinuity of policies. Until the end of the Eighties, the predominant approach was that of 'linguistic normalisation', based on the creation of a juridical and institutional framework capable of reversing the language shift process. The need for comprehensive linguistic planning became evident by the end of the Eighties and the beginning of the Nineties. However, as of the end of this decade, the central idea has been that of linguistic politics. Subsequently, changes induced by globalisation brought about the perspective of linguistic sustainability, which by the beginning of the 21st century began to gain ground. The paper makes an overall analysis of how the stages and settings in which the authorities' intervention on the status of Catalan have evolved.

KEY WORDS: language planning, status planning, reversing language shift, language politics, language sustainability.

1. ALGUNES CONSIDERACIONS PRÈVIES

No és evident que es pugui parlar en rigor de planificació de l'estatus, a l'hora de fer balanç de les polítiques lingüístiques que s'han aplicat al català de la transició democràtica ençà. D'entrada, la fragmentació i la diversitat dels marcs polítics i administratius en què s'inscriu no permeten que parlem en singular de la política lingüística que s'hi ha seguit. Però a més, com veurem tot seguit, fins i tot en els territoris on la política lingüística ha estat més explícita i més constant, tampoc seria exacte afirmar que s'hi ha arribat a establir un procés general i permanent de planificació. Si tenim en compte els dos eixos en què podem situar el nostre breu balanç, els escenaris i les etapes, cal reconèixer que la dispersió de marcs polítics i administratius i la discontinuïtat entre els períodes han condicionat el desenvolupament i els resultats de les polítiques lingüístiques.

Però al costat dels escenaris i les etapes hem de considerar una tercera dimensió important: els agents. L'adopció dels mateixos termes de *política* o *planificació* ens inducteix a centrar la nostra atenció en els grans agents —i sobretot en les institucions públiques. Podem obviar, però, el paper important d'altres grans agents econòmics i socials? El poder de les empreses i grups econòmics s'ha fet prou visible —i de manera creixent— en tots els camps de l'escena mundial perquè puguem oblidar-lo en tractar de l'ordenació de la diversitat lingüística (i els sindicats, malgrat tot, no han deixat de tenir-hi un paper rellevant). És a dir: els grans agents no són simplement les institucions públiques.

Finalment, no podem perdre de vista que en un context realment democràtic els poders procedeixen de la gent. En la mesura que és democràtica, la política (lingüística i no lingüística) neix de les demandes i mandats de la societat, si aquesta és capaç d'organitzar-se lliurement i escollir els representants que vol. L'impuls social és un factor decisiu —potser el més decisiu— en la modificació de l'estatus sociolingüístic.

És clar que la realitat és més complexa del que donen a entendre aquestes ratlles introductòries, però tot i així espero que ens ajudin a comprendre que la modificació de l'estatus de la llengua és un procés de canvi social que no depèn únicament de les decisions dels poders polítics, encara que siguin els que tenen la responsabilitat principal d'ordenar i concertar la intervenció de tots els altres agents en el procés. Per això mateix comprovarem que la subordinació dels poders polítics favorables al català (la seva manca de sobirania) i el desinterès o l'adversitat dels poders polítics dels quals depèn l'estatus del català són les dues cares d'un dels greus problemes que afecten el desenvolupament normal de la nostra llengua. Val la pena recordar en aquest sentit la pregunta que es feia l'article-manifest «Una nació sense estat, un poble sense llengua?» de la revista *Els Marges* (núm. 15 (1979)): «com ha de ser possible —i ho ha de ser— [...] que perduri i es desenvolupi la llengua i, per tant, la cultura, d'una nació mancada d'estat?»

En les pàgines que segueixen mirarem de resumir què s'ha fet i què es pot fer per tal de millorar l'estatus del català, però cal advertir per endavant que la consideració psicosocial i l'ús social de la llengua evolucionen en estreta relació amb la disponibi-

litat de models lingüístics i la consolidació de les competències lingüístiques, que solen ser objecte d'altres dimensions de la planificació lingüística. Confiam que els altres treballs d'aquest recull completaran la visió global que finalment volem proporcionar.

2. LES GRANS ETAPES DEL PROCÉS

En una perspectiva general del procés sociolingüístic, i per damunt dels esdeveniments rellevants i dels períodes marcats pels canvis de majoria política en els diversos escenaris en què s'inscriu la llengua catalana, segurament és possible identificar, dels anys setanta a l'actualitat, unes grans etapes, en cadascuna de les quals predomina de manera molt general un enfocament determinat de la intervenció sobre l'estatus sociolingüístic. Aquests enfocaments o visions predominants són el resultat de la confluència de dinàmiques internes i de corrents de signe internacional: uns i altres es combinen i donen lloc a unes concepcions àmpliament compartides pels agents socials, encara que no estiguin clarament explicitades ni assumides de manera general, conscient i racional.

Així, en una primera etapa que s'estén des dels inicis de la transició democràtica fins al final dels anys vuitanta, l'enfocament predominant va ser l'impuls d'un procés de *normalització lingüística*. Aquesta era la idea que centrava el projecte elaborat per l'Àrea de Llengua del Congrés de Cultura Catalana (1978: 16 i s.). El procés de normalització havia de posar la llengua catalana «com a mínim, [...] en les mateixes condicions d'ús que l'altra», per mitjà de dues accions complementàries, que s'impliquen mútuament: la reivindicació popular de la llengua i «una política lingüística que planifiqui el procés de recuperació i que hauria de ser portada a terme pels propis òrgans de govern dels nostres països».

El concepte de *normalització* havia estat elaborat teòricament per L. V. Aracil (1982), i va tenir una àmplia difusió sobretot dins de l'Estat espanyol. En realitat no és gaire diferent del que en la sociolingüística internacional s'ha anomenat *inversió de la substitució lingüística* (*reversing language shift*).

La idea de normalització lingüística va presidir l'etapa inicial de les polítiques autonòmiques i va donar nom a algunes de les primeres mesures legislatives, però al cap d'uns quants anys va començar a ser qüestionada, tant externament pels que pretenien que era normal la subordinació del català, com internament pels que trobaven massa imprecisos els objectius de normalitat. Tanmateix, la idea de normalització —com la quebequesa de *aménagement*— potser reflectia millor que altres el caràcter de procés de canvi protagonitzat pel conjunt de la societat, i afavoria la implicació social.

Al mateix temps, el debat sociolingüístic reclamava l'adopció de procediments generals i formals de planificació estratègica en la formulació i l'avaluació de les polítiques lingüístiques, una aspiració que ja es va fer patent en el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986). Aquell congrés va constituir un gran esforç col·lectiu per a fer el primer balanç de l'etapa inicial de les polítiques de normalització, i potser es van oblidar massa de pressa les seves conclusions (1987).

Així es va obrir pas un nou enfocament, el de la *planificació lingüística*, que ocuparia un lloc central —sense desplaçar del tot la idea de normalització— a l'inici dels anys noranta. El Pla Triennal de la Generalitat Valenciana (1990) i sobretot el Pla General de Normalització Lingüística de la Generalitat de Catalunya (1995) en serien exponents clars.

Tanmateix, la dificultat de comprometre tots els agents entorn d'uns mateixos objectius —no sols les institucions públiques, sinó també els grans agents de la societat civil— i la irrupció dels enfocaments liberals van fer que ja a finals de la mateixa dècada dels noranta les idees de normalització i de planificació cedissin el lloc principal al concepte més genèric de *política lingüística*, que és el nom que va adoptar, per exemple, la nova Llei de política lingüística de Catalunya (1998), que venia a reemplaçar la de normalització de 1983.

La política lingüística es manté des d'aleshores com a enfocament predominant, potser amb l'avantatge que explicita la responsabilitat principal de les institucions públiques en l'orientació de la situació sociolingüística, però amb l'inconvenient que pot afavorir la delegació en els poders públics de les responsabilitats dels altres agents de la societat.

Durant els primers anys d'aquest segle XXI semblen introduir-se nous conceptes, que connecten amb els enfocaments sorgits amb la mundialització i que són compartits per altres processos de mobilització i d'implicació social altermundista, com les idees de *sostenibilitat lingüística* i gestió equitativa de la diversitat. Encara és aviat, però, per saber quin lloc ocuparan aquests paradigmes de signe més universalista.

3. L'EVOLUCIÓ DE L'ESTATUS DEL CATALÀ EN ELS DIVERSOS ESCENARIS SOCIOPOLÍTICS

Tal com dèiem, el territori de la llengua catalana està fragmentat en una multiplicat de marcs polítics i administratius, en els quals té diferents graus de reconeixement jurídic i de suport institucional, com són l'oficialitat exclusiva a Andorra, l'oficialitat compartida amb el castellà a Catalunya, la Comunitat Valenciana i les Illes Balears, i la manca d'oficialitat, amb escassos nivells de reconeixement, a la Catalunya del Nord, la Franja d'Aragó, l'Alguer o el Carxe. Tanmateix, encara que Andorra sigui l'únic estat sobirà en què el català té oficialitat exclusiva, les diferències en el pes demogràfic i el dinamisme sociocultural expliquen que hagi estat sobretot Catalunya el territori on s'han configurat les grans orientacions de les polítiques lingüístiques.

3.1. *La normalització lingüística*

En una etapa inicial —malgrat les diferències en els marcs estatutaris, en el signe polític dels respectius governs i en els ritmes seguits en cadascun dels territoris—, tant a Catalunya com al País Valencià i a les Balears, les polítiques lingüístiques autonòmiques es van centrar en l'establiment d'un primer marc jurídic —Llei de normalitza-

ció lingüística a Catalunya (1983), Llei d'ús i ensenyament del valencià (1983) i Llei de normalització lingüística a les Balears (1986)— i una estructura organitzativa, que només a Catalunya arribaria a tenir una certa eficàcia en la coordinació interdepartamental i territorial.

Inicialment, només a Catalunya es creà una Direcció General de Política Lingüística (1980). Al País Valencià, no va ser creada fins al 1991, i després (1995) integrada en la Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa i Política Lingüística. A les Balears, l'acord interinstitucional per a la Campanya de Normalització Lingüística (1989) va establir una primera coordinació no oficial, però la Direcció General no es crearia fins al 1995, inicialment amb el nom de Cultura i Política Lingüística.

Dins de l'Administració de Catalunya, la coordinació era encomanada a una comissió interdepartamental, amb una xarxa tècnica de suport. A finals dels vuitanta es creà també el Cos Tècnic Superior de Planificació Lingüística. El 1989 es constituïa el Consorci per a la Normalització Lingüística, que integrava els serveis i centres creats en cooperació amb les administracions locals. També van aparèixer en aquesta etapa serveis lingüístics sectorials, a les universitats i a les organitzacions esportives, empresarials i sindicals.

Les intervencions de tipus regulatiu es van limitar als àmbits de competència autonòmica —bàsicament a ordenar l'ús de les llengües oficials a les administracions autonòmiques i locals i a l'ensenyament públic.

A Catalunya (i no tant a les Balears), la consideració estatutària del català com a llengua oficial pròpia va permetre impulsar el seu ús preferent en el conjunt del sector públic. En el sistema educatiu, encara que l'ensenyament del català ja s'havia començat a introduir durant l'etapa preautonòmica, el seu ús vehicular va evolucionar de manera molt desigual en els diferents territoris, a causa de l'escassa voluntat política dels governs valencians o illencs del PP i del retard en les transferències educatives, que a les Balears no es van fer efectives fins al 1999.

Els cursos de català per a adults van tenir aleshores també un paper rellevant, a fi de facilitar ràpidament l'accés als coneixements de català a la població que no l'havia pogut aprendre a l'escola, i especialment als no-catalanoparlants, amb el llançament del curs multimèdia «Digui, digui...» (1983).

La creació de ràdios i televisions autonòmiques, en les quals el català havia de ser la llengua usual (la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió el 1983 i la Ràdio Televisió Valenciana el 1989), va ser una altra actuació especialment destacada d'aquells primers anys. L'audiència de TV3 abans de la irrupció de les televisions privades (1990) abastava el 70% de la població; a la Televisió Valenciana, el català no arribaria a ser predominant; a les Balears no es crearia la televisió autonòmica fins al 2005.

Les campanyes de sensibilització i les mesures de foment adreçades al món privat i la societat civil completen el ventall de les iniciatives dels poders públics en aquella primera etapa. A Catalunya, el 1981 es va desplegar una gran campanya (amb el lema «El català, cosa de tots» i amb una nena anomenada *Norma* com a protagonista), que tenia un doble objectiu: promoure l'adhesió unitària de tota la societat a la normalització del català, independentment del seu origen i de la seva llengua habitual, i afavorir l'ús

del català en les converses interpersonals sempre que la comunicació fos possible (l'anomenat *bilingüisme passiu*). Al País Valencià fou el 1984 quan s'inicià la campanya «Parlem valencià». A les Balears no fou fins al final de la dècada que es faria la primera campanya, «No et mosseguis la llengua».

Els dirigents polítics tenien aleshores la confiança, segurament excessiva, que aquestes mesures, combinades amb l'impuls social, serien suficients perquè la normalització del català avancés gradualment. Val a dir que en aquells anys les mobilitzacions socials per la llengua eren intenses: a Catalunya, a part d'entitats com Òmnium Cultural, la Crida a la Solidaritat va omplir el Camp Nou contra el *Manifiesto* anticatalà de 1981. L'Obra Cultural a les Balears i Acció Cultural al País Valencià també aglutinaven sectors amplis de la societat favorables a la normalització.

Totes aquestes iniciatives tenien ressò als altres territoris de llengua catalana, però no podem dir que a Andorra, i encara menys a la Catalunya del Nord, a la Franja d'Aragó, a l'Alguer o al Carxe, hi hagués hagut planificació de l'estatus del català durant aquells anys (Marí, 1992). L'exigència de coordinació entre els territoris de llengua catalana es va manifestar amb força arran del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), que va proposar l'adopció d'un model de cooperació semblant al del Tractat d'Unió de la Llengua Neerlandesa, però els contactes entre els equips tècnics i els polítics de les diverses institucions no van quallar, en bona part per manca d'afinitat i voluntat polítiques: al País Valencià, la pressió anticatalanista de la dreta frenava el Govern socialista, i a les Balears el PP no tenia cap interès per activar les previsions estatutàries de compartir un marc institucional amb els altres territoris catalanoparlants.

El Segon Congrés havia reclamat també de l'Estat espanyol el reconeixement actiu de la unitat de la llengua catalana i una acció positiva a favor de la igualtat entre les diverses llengües oficials, però al llarg d'aquests anys en què es definia l'aplicació del nou marc constitucional no hi va haver cap acció parlamentària sistemàtica en defensa del plurilingüisme igualitari en el marc estatal. En alguns moments es va parlar d'una llei estatal de llengües, que desplegués l'article 3 de la Constitució, però el projecte no va prosperar, en part per la temença que donés peu a una ingerència estatal en els marcs autonòmics de doble oficialitat. Semblava, doncs, que els nostres representants polítics s'acomodaven a l'estatus subordinat del català en el nou marc estatal.

No hi hagué tampoc cap acció política significativa per l'oficialitat del català abans de l'accés d'Espanya a l'Europa comunitària (1986). Res no en deia, per tant, el tractat d'adhesió signat el 1985. Poc després, durant els anys 1987-1988, l'oficialitat del català va ser reclamada amb una forta campanya de la Crida a la Solidaritat i amb les peticions formals dels parlaments de les Balears (1987) i de Catalunya (1988), que van donar lloc a la Resolució 1235/90 del Parlament Europeu, que no en reconegué l'oficialitat, però fou aclamada pels polítics com un important reconeixement oficial. La Resolució proposava la publicació (no oficial) en català dels tractats i textos fonamentals, la difusió en català d'informació sobre les institucions europees, la utilització del català en les activitats i comunicacions dels representants europeus a les comunitats au-

tònomes on és oficial, i la inclusió del català en els programes europeus d'aprenentatge de llengües. Aquest darrer punt va restar incomplet durant molts anys. El català aconseguia en efecte un estatus especial, però no el que havien reclamat els dos parlaments.

3.2. *De la planificació a la política lingüística*

En arribar als anys noranta, doncs, l'estatus de la llengua catalana havia millorat considerablement respecte a la situació anterior a la transició democràtica espanyola —i molta gent es conformava amb aquest punt de vista positiu—, però una valoració crítica permetia constatar que no s'havia aconseguit un estatus igualitari ni tan sols en els territoris on el català compartia oficialitat amb el castellà, i calia remoure les dificultats que ho impediien.

La Generalitat de Catalunya va emprendre, doncs, una nova etapa en la seva política lingüística, en la qual, havent avançat força els coneixements de català, es posaria l'èmfasi en l'extensió del seu ús social i a facilitar que tothom pogués exercir el dret de viure en català: «els grans objectius d'aquest nou tombant [...] eren, per dir-ho molt breument, articular la comunitat lingüística catalana en condicions igualitàries respecte a qualsevol altra, tant en aquest marc europeu com en l'estatal, i fer efectiu el dret dels ciutadans d'usar el català en les seves relacions amb qualsevol tipus d'organismes públics o privats de Catalunya» (Reniu, 1990: 59).

Les tres línies principals d'actuació eren: *a*) una sèrie d'estudis jurídics i sociolingüístics sobre la capacitat de transformar la situació (DGPL, 1991); *b*) el desplegament sistemàtic d'una xarxa interdepartamental, territorial i sectorial de serveis tècnics de normalització, i *c*) l'elaboració d'un Pla General de Normalització Lingüística, per mitjà de la concertació de tots els grans agents socials, que integrarien el Consell Social de la Llengua Catalana. Aquest Consell es creà el mateix 1990 i elaborà en els anys següents el Pla General, que seria aprovat pel Govern el 1995, i que integrava l'activitat de tots els agents socials i serveis de normalització entorn d'un sistema d'objectius estratègics que es renovarien periòdicament. Es tractava, sens dubte, del més gran esforç global de planificació lingüística fet fins aleshores, amb una atenció especial a la planificació de l'estatus de la llengua.

Segons la principal hipòtesi estratègica d'aquell pla, l'extensió de l'ús social del català es podia produir gradualment, ja que els comportaments lingüístics individuals evolucionarien a mesura que usessin habitualment el català totes les organitzacions (públiques i privades, de treball i de lleure) que vertebraven la societat. La introducció en la Llei 3/1993, de l'estatut del consumidor, d'un capítol (el IV) relatiu als drets lingüístics obria el pas a una regulació gradual de l'ús del català en tots els establiments públics, estenent així al sector privat el principi de disponibilitat lingüística que començava a ser efectiu en el sector públic oficial.

Fos a causa de la conjuntura política (Voltas, 1996), a causa de les dificultats de concertació amb els grans agents socials, o a causa de la mateixa complexitat dels operatius de coordinació planificada en la triple dimensió interdepartamental, territorial i

sectorial, el cas és que el Pla General va ser abandonat el 1996, arran del relleu en els equips de la Conselleria de Cultura, i el nou objectiu central va ser l'elaboració d'una nova llei, la Llei 7/1998, de 7 de gener, de política lingüística, actualment vigent.

Aquesta llei tenia el propòsit de desplegar els conceptes de llengua pròpia i llengua oficial, a fi de generalitzar l'ús del català com a llengua oficial pròpia en totes les institucions i serveis públics, estendre el principi de disponibilitat al sector privat i remoure els obstacles que impediien l'ús del català en condicions d'igualtat amb el castellà en camps com l'administració perifèrica de l'Estat, l'administració de justícia, les concessions de ràdio i televisió, les indústries audiovisuals, la informàtica i el món socioeconòmic en general. Tanmateix, durant la seva tramitació ja es van mostrar resistències importants, que van comportar la supressió de l'etiquetatge en català i del principi de disponibilitat en el sector privat (Argelaguet, 1999). Un cop aprovada la llei —amb un 80 % de vots afirmatius, però amb el vot negatiu del PP i d'ERC, per raons contraposades—, calgué renunciar a altres previsions importants, com l'aplicació del decret que establia quotes en l'oferta de cinema doblat en català, a causa de l'oposició frontal de les grans distribuïdores i d'importants deficiències formals en l'aplicabilitat del règim de sancions previst.

Aquests contratemps, juntament amb una aplicació molt moderada de la llei, expliquen que els seus efectes —tot i ser importants en conjunt— hagin estat parcials en àmbits com la justícia i altres organismes de dependència estatal, la radiotelevisió i l'audiovisual, i les empreses privades que no presten serveis públics, amb les quals es van promoure convenis de cooperació, encara que l'article 39 preveia mesures de planificació concertades amb els agents i col·lectius implicats.

Amb les eleccions del 2003 a Catalunya, el llarg Govern de CiU (1980-2003) va ser rellevat per la coalició PSC-ERC-ICV. En els anomenats *Acords del Tinell* la nova majoria plantejava un nou estatut d'autonomia acompanyat d'avenços ambiciosos en l'estatus del català: cooficialitat estatal, oficialitat a la Unió Europea (UE), reconeixement a la UNESCO, fort impuls a la política lingüística, atenció especial a la integració de la nova immigració... L'arribada massiva de població estrangera a partir de la darrera dècada del segle reclamava, en efecte, mesures especials d'acolliment.

El nou Estatut, que entrà en vigor el 2006, havia sofert canvis significatius al seu pas per les Corts Generals respecte al projecte aprovat pel Parlament el 2005, però tot i això incorpora punts importants, com l'equiparació del deure de coneixement del català i el castellà, la consolidació del model lingüístic educatiu o l'extensió del principi de disponibilitat lingüística al sector privat. Altres mesures resten pendents de la disposició favorable de l'Estat, com les relatives a l'ús del català a l'administració de justícia o el reconeixement estatal i internacional del català. I tot fa pensar que el Tribunal Constitucional pot retallar algun d'aquests punts si arriba a dictar sentència sobre els recursos presentats pel PP i el Defensor del Pueblo (cosa que encara no ha fet el març de 2010).

Mentrestant, les mesures de repercussió lingüística més rellevants del nou Govern de Catalunya han estat la Llei d'educació (2009), el Pacte Nacional per a la Immigració (2008) —que ha obert camí al Pla de Ciutadania i Immigració 2009-2012 i al Pro-

jecte de llei d'acollida, en curs de tramitació— i el Projecte de llei del cinema, també en tràmit, que aspira novament a assegurar una oferta cinematogràfica normal en català. Entre els èxits de la iniciativa civil durant aquests anys, cal destacar la consecució del domini *.cat*, aprovat per l'ICANN el 2005, que confereix a la llengua catalana un estatus de normalitat a Internet.

En altres territoris també es van produir canvis significatius en les polítiques lingüístiques a partir dels anys noranta. Al País Valencià, la política del Partit Popular, que hi governa des del 1995, ha estat qualificada amb motiu de *contraplanificació lingüística* (Pradilla, 2004): la seva pràctica secessionista (malgrat l'afirmació de la unitat lingüística de valencià i català per diverses sentències dels tribunals espanyols i per la mateixa Acadèmia Valenciana de la Llengua creada per les Corts valencianes el 1998), la laxitud en l'ús oficial del valencià, la desatenció de les demandes d'ensenyament en valencià i la reducció de les escasses mesures de foment del seu ús mediàtic i social fan témer un declivi difícilment reversible de la nostra llengua en aquell territori. A diferència de Catalunya, el nou Estatut d'autonomia (2007) no ha introduït cap millora significativa en l'estatus del català.

A les Balears, el PP hi va exercir fins al 1999 una política lingüística bastant passiva, però la pressió popular va aconseguir que l'ús oficial del català hi tingués una extensió gradual, i que a l'ensenyament el Decret 92/1997 (anomenat *de mínims*) hi fixés un percentatge considerable d'ús vehicular del català. En canvi la Llei 1/1998, de l'estatut dels consumidors i usuaris, no va establir cap requisit en l'atenció lingüística al públic, i la creació el mateix any 1998 del Consell Social de la Llengua Catalana restà totalment inoperant fins al canvi de govern. L'etapa del Pacte de Progrés (la coalició d'esquerra i centre que governà de 1999 a 2003), amb Damià Pons de conseller i Joan Melià com a director general de Política Lingüística, va representar un impuls extraordinari a favor del català, plasmat en un extens Pla d'Actuacions Urgents de Normalització Lingüística. Entre moltes altres mesures, s'establiren estretes relacions amb la Generalitat de Catalunya, que donaren lloc a la creació de l'Institut Ramon Llull com a òrgan de projecció exterior de la cultura catalana (2001), i es va promulgar la Llei 11/2001, d'ordenació de l'activitat comercial, que establia a l'article 8 els drets lingüístics dels consumidors —per exemple, a ser atesos en català als establiments amb més de tres treballadors. El retorn al poder del PP (2003-2007) va implicar un nou retrocés (ruptura de l'Institut Ramon Llull), fins que tornà a recuperar el govern una coalició de centre i esquerra, que ha reprès una política favorable al català, si bé no tan activa, perceptible sobretot en l'orientació de la radiotelevisió IB3. Tanmateix, tampoc en aquest cas la reforma de l'Estatut (2007) ha comportat millores dignes d'esment.

A la Franja d'Aragó, malgrat les previsions de protecció de les llengües que havia fixat l'article 7 de l'Estatut d'autonomia de 1982, i malgrat les reclamacions dels municipis des de la Declaració de Mequinensa (1984), el català no ha rebut gairebé cap suport institucional, ni ha estat reconegut com a llengua oficial en la reforma estatutària de 2007. Ha calgut esperar al 2009 per veure aprovada la Llei d'ús, protecció

i promoció de les llengües pròpies d'Aragó, que potser donarà pas a alguna acció oficial de suport.

Andorra adoptà una nova Constitució (1993), en el marc de la qual s'elaborà el 1999 la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial (desplegada el 2005 amb el Reglament d'ús de la llengua oficial en organismes públics). Arran d'aquest nou marc, s'han fet diverses campanyes sectorials i s'ha desplegat el Pla Nacional Lingüístic 2006-2009, centrat en la joventut, l'acolliment dels immigrants i la promoció de l'ús públic del català.

A l'Alguer, al llarg dels anys noranta, hi hagué canvis significatius en el marc legal: el 1991 s'aprovà un estatut municipal que expressava la voluntat de fomentar l'ús del català local; el 1997, la regió autònoma sarda promulgava la Llei de promoció i valorització de la cultura i de la llengua de Sardenya, en la qual l'estatus del català de l'Alguer era equiparat al del sard; i el parlament italià establia el 1999 unes normes en matèria de tutela de les minories lingüístiques històriques, en les quals s'esmenta expressament el cas del català de l'Alguer. Tot i això, les mesures de promoció han estat escasses.

A la Catalunya del Nord, a part d'iniciatives socials com Ràdio Arrels o el centre educatiu la Bressola, l'impuls institucional a l'ús del català s'ha limitat a algunes activitats culturals i a la retolació toponímica. El fet més remarcable —de conseqüències pràctiques encara poc perceptibles— ha estat l'aprovació de la Carta Departamental per la Llengua Catalana pel Consell General dels Pirineus Orientals (2007), que reconeix oficialment el català i assumeix el compromís de promoure'n el coneixement i l'ús per tal de garantir el seu futur.

3.3. Les condicions estatals i internacionals de la sostenibilitat lingüística

Durant la transició del segle xx al XXI s'han posat en evidència les profundes transformacions que comporta el procés de mundialització per a l'estatus sociolingüístic universal, en tots els àmbits: tant per a la configuració d'un nou ordre lingüístic mundial com per al funcionament lingüístic intern de cada societat, de les organitzacions i de les mateixes persones. Es constata, doncs, que l'estatus sociolingüístic de la llengua catalana no depèn tan sols de les iniciatives internes —socials o institucionals— que aspiren a consolidar el seu ús, sinó també, i cada vegada més, del seu reconeixement en termes igualitaris en els àmbits polítics —estatals i supraestatals— en què s'inscriu. Totes les llengües necessiten, sobretot, el suport inequívoc d'un poder estatal sobirà que les assumeixi com a pròpies al màxim nivell. Les conseqüències econòmiques i culturals de l'estatus aconseguit en aquests àmbits resulten cada vegada més determinants per a la sostenibilitat de les llengües.

La fragmentació i l'escassa coordinació entre els territoris de llengua catalana constitueixen una limitació gravíssima per a la consecució d'un estatus sociolingüístic satisfactori. Les iniciatives polítiques en aquest camp tan sols han aconseguit una certa cooperació en la projecció internacional de la cultura catalana, per mitjà de la Fun-

dació Ramon Llull, creada el 2008 com a ampliació de l'Institut Ramon Llull, i que aplega els governs d'Andorra, Catalunya i les Illes Balears, el Consell General dels Pirineus Orientals, l'Ajuntament de l'Alguer i la Xarxa de Ciutats Valencianes.

Entre els organismes internacionals més actius en la construcció d'un ordre lingüístic equitatiu, el Consell d'Europa va ser el primer a establir un document jurídic de referència, amb la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries (1992). El seguiment dels compromisos assumits per l'Estat espanyol en aplicació d'aquesta Carta¹ mostra clarament les limitacions de la política lingüística estatal.

La manca de suport estatal a la llengua catalana es va posar altra vegada de manifest amb l'escassa atenció que van merèixer les noves peticions dels parlaments de Catalunya (2001) i de les Balears (2002) perquè l'oficialitat del català fos reconeguda a la UE. La petició va comptar amb l'ampli suport social de la Convenció Catalana per al Futur de la UE (2003), promoguda pel Parlament de Catalunya amb vistes a la gran ampliació i la reforma institucional que havien de tenir lloc el 2004 —en la qual van passar a ser oficials llengües amb molts menys parlants que el català, com l'eslovac, l'eslovè, l'estonià, el letó, el lituà, el maltès o el txec.

L'únic gest del Govern espanyol va ser la consecució de l'Acord del Consell Europeu de 13 de juny de 2005, que va obrir la via a la subscripció de convenis amb cadascuna de les institucions europees perquè els ciutadans poguessin adreçar-s'hi en català. L'efectivitat d'aquesta mesura és molt escassa: n'hi ha prou d'observar que ni tan sols el Defensor del Poble Europeu informa de la possibilitat d'adreçar-s'hi en català (Defensor, 2006). La situació del català a la UE constitueix una anomalia escandalosa (que demostra que no hi ha igualtat lingüística sense sobirania), però no és objecte de denúncia reiterada i contundent pels nostres representants polítics.

L'any 2007 el Govern espanyol va crear un Consell i una Oficina per a les Llengües Oficials, amb la missió de coordinar l'ús de les llengües oficials a l'Estat i promoure els valors del plurilingüisme entre la societat. Des de la seva creació s'ha reunit únicament en dues ocasions. Resulta evident, en definitiva, que l'Estat espanyol no s'ocupa gaire d'aquests temes, ni vol ser un estat que doni ple suport a la llengua catalana. Tot i això, tampoc no rep gaire crítica per part dels parlamentaris catalans a les Corts Generals.

La societat catalana, conscient que la causa de la sostenibilitat lingüística mundial és la causa del català, ha estat capdavantera en l'impuls del reconeixement internacional dels drets lingüístics, com ho mostra la Declaració Internacional de Drets Lingüístics de Barcelona (DUDL, 1996), que no va ser assumida oficialment per la UNESCO, com esperaven els seus promotors, però va contribuir a la gestació de la Declaració Universal de la UNESCO sobre la diversitat cultural (2001) i a la Convenció de la UNESCO sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals (adoptada el 2005 i en vigor des del 2007), que forma part del dret internacional i consolida l'especificitat dels productes i serveis culturals enfront dels acords de lliure comerç, i faculta els poders públics (art. 6) per a establir en quina llengua

1. <http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/2_Monitoring/Monitoring_table.asp> (consulta: març 2010).

s'han de difondre aquests productes i serveis. La creació per la Generalitat de Catalunya de Linguamón-Casa de les Llengües (2005), arran del X Congrés Linguapax (2004), ha institucionalitzat aquesta rellevant acció social en pro de la sostenibilitat lingüística.

En definitiva, la planificació de l'estatus de la llengua catalana ha estat poc general i persistent, i es troba a mig camí en la consecució dels objectius més indispensables: la coordinació territorial, la superació de la subordinació interna i la consecució d'un reconeixement estatal i internacional igualitari.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ARACIL, L. V. (1982). «Conflicte lingüístic i normalització lingüística a l'Europa Nova». A: *Papers de sociolingüística*. Barcelona: La Magrana. [Article publicat per primera vegada el 1965, en francès]
- ARGELAGUET, J. (1999). *El procés d'elaboració de la Llei de política lingüística*. Barcelona: Mediterrània.
- CONGRÉS DE CULTURA CATALANA (1978). *Resolucions*. Vol. I. Barcelona: Curial.
- II CONGRÉS INTERNACIONAL DE LA LLENGUA CATALANA (1987). *Convocatòria, inauguració, clausura, conclusions, congressistes*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- DEFENSOR DEL PUEBLO EUROPEO (2006). *Guía para los denunciantes y formulario de reclamación*. Disponible en línia a: <http://www.ombudsman.europa.eu/showResource?resourceId=1231495548202_help_es.pdf&type=pdf&download=true&lang=es> [Consulta: març 2010].
- DUDL (1996). *Declaració Universal de Drets Lingüístics*. Disponible en línia a: <<http://www.linguistic-declaration.org/>> [Consulta: març 2010].
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA [DGPL] (1991). *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. 4 v.
- MARÍ, I. (coord.) (1992). *La llengua als Països Catalans*. Barcelona: Fundació Bofill.
- PRADILLA, M. À. (2004). *El laberint valencià: Apunts per a una sociolingüística del conflicte*. Benicarló: Onada.
- RENIU, M. (1990). «Un nou impuls». Els llibres de la revista *Cultura*, núm. 1. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- VOLTAS, E. (1996). *La guerra de la llengua*. Barcelona: Empúries.